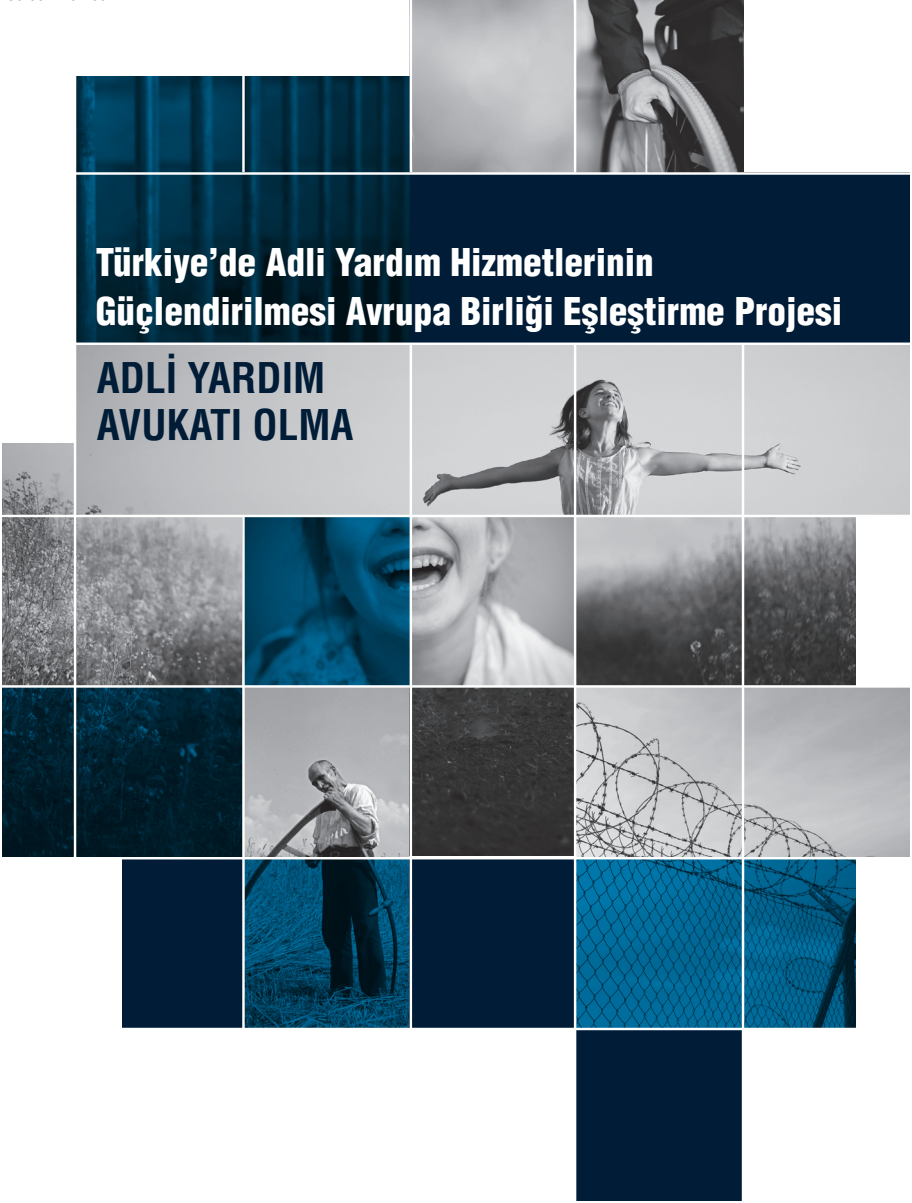

Bu proje Avrupa Birliği ve
Türkiye Cumhuriyeti tarafından
finanse edilmektedir.

Türkiye’de Adli Yardım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi

ADLİ YARDIM AVUKATI OLMA

Bu proje Avrupa Birliği ve
Türkiye Cumhuriyeti tarafından
finanse edilmektedir.

TÜRKİYE'DE ADLİ YARDIM HİZMETLERİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ AVRUPA BİRLİĞİ EŞLEŞTİRME PROJESİ ADLİ YARDIM AVUKATI OLMA

GİRİŞ

Adaletle erişim, şahıslara hak ihlallerine karşı kendilerini koruma, haksız müdahalelere karşı çözüm bulma, güvenilir icra kuvvetine sahip olma ve ceza yargılamalarında kendilerini savunma imkanlarını sunmaktadır. Bu felsefe, hukukun üstünlüğünün önemli bir bileşeni olmakla birlikte medeni hukuk, ceza hukuku ve idari hukuk ayrımı gözetmemektedir. Adaletle erişim, hem bir süreç hem de bir hedefdir ve şahısların diğer usuli ve temel haklardan faydalanmaları için elzemdir¹. Bu öyle bir temel haktır ki kişilerin diğer haklarını da kullanabilmelerini sağlamaktadır. Adaletle erişim, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) Madde 6 ve AB Temel Haklar Şartı Madde 47'de yer alan adil yargılanma ve etkili bir kanun yoluna başvurma hakkı gibi temel insan haklarının pek çoğunu kapsamaktadır.

Benzer bir şekilde, adli yardıma erişim de adil yargılanma hakkının önemli bir parçasıdır. Adli yardım hakkı, mahkeme masrafları ve hukuki temsil masrafları gibi giderleri karşılamak üzere yetersiz mali imkânı olan kişilerin adaletle etkin erişimini garanti altına almaktadır. AİHS Madde 6 (1) ve AB Temel Haklar Şartı Madde 47, hukuk yargılamasında avukat yardımı hakkının teminatını vermektedir. Ceza yargılamasında avukat yardımı hakkı ise AİHS Madde 6 (3)(c) ve AB Temel Haklar Şartı Madde 48 (2) altında garanti altına alınmıştır.

Bir mahkemeye erişebilme hakkı mali durumu gözetilmeksizin her birey için etkin olmalıdır. Bu da devletlerin, yargılamaya eşit erişim

1 Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından hazırlanan "Adaletle Erişim'e İlişkin Avrupa Hukuku El Kitabı" syf. 16, 2016.

için uygun adli yardım sistemleri kurmak gibi adımlar atmasını gerektirmektedir².

Bir ülkenin adli yardım sisteminin amacı, insan haklarının kilit öğelerinden birini, yani adalete erişimi özellikle de en kırılgan gruplar için sağlamaktır. Adli yardımın teminat altına alınması vatandaşların adalet sistemine ve devletin meşruluğuna olan inançlarını güçlendirmektedir. Adli yardım aynı zamanda kişilerin kendi hakları, yetkileri ve görevleri hakkında da bilgiye erişebilmelerini de sağlamaktadır.

Yönetim bağlamında, devlet tarafından idare edilen herhangi bir diğer sistem gibi sağlam kamu yönetimi ilkelerine sahip olmalıdır. Öncelikle, bu sistem faydalanıcılara kaliteli hizmetler oluşturmalı ve faydalanıcılar için adli yardım tahsisinde şeffaf, açık, hakkaniyetli ve basit ilkeler ortaya koymalıdır. İkincil olarak ise paydaşlar arası etkileşim, adli yardım sağlayıcıların görevlendirmesi ve ücretlendirilmesi, adli yardım masraflarının hükme bağlanmasında anlaşılır ve dostane bir tutum ile idaresi ve tahsisi sağlanmalıdır. Üçüncü olarak, sistemin etkin bir şekilde planlanması, yeterli finansmanı ve daha fazla geliştirilmesine olanak sağlayan şeffaf, talepkar ve motive edici izleme, gözlem ve denetim araçları ile fonların finansmanı ile idaresi açısından verimli ve maliyet hesaplaması etkin olmalıdır. Özetle, adli yardım sistemi kolay ulaşılır, kapsayıcı, hızlı ve fonksiyonel olmalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkını vurgulayan 2.10, 6. Maddesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 36. Maddesi çerçevesinde, Türk hukukunda adli yardım adalete erişim için temel bir araç olarak kabul edilmekte, HMK ve Avukatlık Yasasında uygulama alanı bulmaktadır.

² Adli yardım ve danışmanlık hakkında 2 Mart 1978 Tarihli, Resolution78(8) Avrupa Konseyi, Bakanlar Kurulu

ADLİ YARDIM ÇERÇEVESİ

ULUSAL YASAL ÇERÇEVE

Adli yardımın temeli **1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**'nda tanımlanmaktadır.

Md. 2 uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir. Buna müteakip, Md. 36 uyarınca Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

28928 Sayılı, 1 Mart 2014 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı savunmanın etkinliğinin artırılması gerekliliğini öngörmektedir (7. Kısım) Adli yardım tahsisine ilişkin gereklilikler şu şekildedir:

7.1- Gözaltı Aşamasında Zorunlu Müdafiliğin Etkin Biçimde Uygulanmasının Sağlanması. Bu konu ile ilgili olarak şu şekilde açıklama yapılmıştır: AİHM içtihatlarında belirlenen standartlar uyarınca, kolluk görevlilerince ifade alınması sırasında, kişinin avukat istemediğini belirttiği durumların kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde tespiti gerektiğinden, bu konudaki uygulamanın gözden geçirilip varsa aksaklıkların giderilmesi için gerekli önlemlerin alınması.

7.5- Yargısal Uygulamalarda Silahların Eşitliği İlkelerinin Güçlendirilmesi. Bu konuya ilişkin olarak şu şekilde açıklama yapılmıştır: Yargısal uygulamalarda AİHM içtihatlarında belirlenen standartlar doğrultusunda silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil edebilecek

hallerin ilgili kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılarak tespit edilmesi ve bu durumların ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin alınması.

Türkiye Cumhuriyeti'nde, adli yardımın tahsisi farklı kanunlarda düzenlenmiştir:

6100 sayılı **Hukuk Muhakemeleri Kanunu**'nun 334. Maddesi hukuk davalarında kimlerin adli yardım başvurusu yapabileceğini tanımlarken 335. Madde adli yardımın kapsamını, 336. Madde adli yardım talebinin nasıl yapılacağını, 338. Madde adli yardım kararının kaldırılmasını, 339. Madde adli yardımla ertelenen yargılanma giderlerinin tahsilini ve 340. Madde adli yardım kararı ile atanan avukatın ücretinin ödenmesini tanımlamaktadır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 31'inci maddesinde, adli yardımda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüştür. Bu genel kural dışında, idari yargıda adli yardım bakımından özellik arz eden durum bu yargı koluna has bir müessese olan yürütmenin durdurulması kararları ile ilgilidir. Kural olarak yürütmenin durdurulması kararları teminat karşılığında verilir. Ancak adli yardımdan faydalanan kimselerden teminat alınmaz. (İYUK m. 27 ve 52.)

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 176'ncı maddesinde adli yardımın kapsamına, 177'nci maddesinde baro merkezlerinde baro yönetim kurullarınca avukatlar arasından oluşturulan ve adli yardım hizmetlerini yürüten adli yardım bürolarına, 178'nci maddesinde adli yardım isteminin iletilmesinde izlenecek usul, 179'uncu maddede adli yardı-

mın yapılışına, 180'inci maddesinde adli yardım bürolarının gelir³ ve giderleri ile 181'inci maddesinde adli yardım bürolarının yıllık çalışma raporları ve bu büroların işleyişi ile ilgili Türkiye Barolar Birliğince çıkarılacak yönetmeliğe yer verilmiştir.

Avukatlık Kanunu Md. 176 uyarınca adli yardım şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Adli yardım, avukatlık ücretlerini ve diğer yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanlara bu Kanunda yazılı avukatlık hizmetlerinin sağlanmasıdır.”

Türkiye Barolar Birliği **Avukatlık Meslek Kuralları**, avukatlık mesleğine ilişkin genel kurallar getirmekte; avukatların yargı organları ve adli merciler ile ilişkileri ve aynı zamanda müvekkilleri ile ilişkileri tanımlamakta; meslektaşlar arası dayanışma vurgusu yapmakta, ilkeler tanımlamakta ve son olarak avukatların, barolarla ve TBB ile ilişkilerini betimlemektedir.

5271 Sayılı **Ceza Muhakemesi Kanununda** ise, müdafinin görevlendirilmesi 150. Maddede, mağdur ve şikayetçinin hakları 234. Madde (1) ve katılanın haklarını ise 239. Maddede tanımlanmaktadır. Yargılama giderlerinin kapsamı CMK 324. Maddede belirlenmiştir. CMK 150. Maddede (4) ise zorunlu müdafilik ile ilgili diğer hususların, Türkiye Barolar Birliğinin görüşü alınarak çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği öngörülmüştür. CMK 151. Maddede, müdafinin görevini yerine getirmediğinde yapılacak işlemler tanımlanmıştır:

3 Harçlar Kanunu adli yardım hizmetlerinde kullanılmak üzere TBB ve yerel baroların finansman kaynaklarını öngörmektedir. Bu kaynaklar tarife 1, 2 ve 3'ün toplamıdır.

- Müdafî, duruşmada hazır bulunmaz veya vakitsiz olarak duruşmadan çekilir veya görevini yerine getirmekten kaçınırsa, hâkim veya mahkeme derhâl başka bir müdafî görevlendirilmesi için gerekli işlemleri yapar. Bu durumda mahkeme oturuma ara verebileceği gibi oturumun ertelenmesine de karar verebilir.
- Eğer yeni müdafî savunmasını hazırlamak için yeterli zaman olmadığı açıklarsa oturum ertelenir.

5320 Sayılı **Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 13'üncü maddesi uyarınca**; CMK gereğince soruşturma ve kovuşturma makamlarının istemi üzerine baro tarafından görevlendirilen müdafî ve vekile, avukatlık ücret tarifesinden ayrı olarak, Türkiye Barolar Birliğinin görüşü de alınarak Adalet ve Maliye bakanlıkları tarafından birlikte tespit edilecek ücret, Adalet Bakanlığı bütçesinde bu amaçla yer alan ödenekten ödenir. Bu ücret, yargılama giderlerinden sayılır. Bu madde uyarınca yapılacak ödeme ve uygulamaya ilişkin usûl ve esaslar Türkiye Barolar Birliğinin görüşü de alınmak suretiyle Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca sağlanan adli yardıma ilişkin usul ve esasları düzenler, her yıl Maliye Bakanlığı tarafından Türkiye Barolar Birliği hesabına aktarılan paraların barolar arasında dağıtımı ve kullanılmasını ile adli yardım bürolarının kuruluş, görev ve yetkilerini, görevlendirilecek avukatların ve yine bu avukatların ücretlerin belirlenmesini kapsar ve son olarak da adli yardımın denetlenmesini tanımlar. (Md.11)

Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi (her yıl yayımlanır)

Md. 1 uyarınca (1) Mahkemelerde, tüm hukuki yardımlarda, taraflar arasındaki uyumsuzluğı sonlandıran her türlü merci kararlarında ve ayrıca kanun gereği mahkemelerce karşı tarafa yükletilmesi gereken avukatlık ücretinin tayin ve takdirinde, 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu ve bu Tarife hükümleri uygulanır.

(2) Taraflar arasında akdi avukatlık ücreti kararlaştırılmamış veya kararlaştırılan akdi avukatlık ücretinin geçersiz sayılması halinde; mahkemelerce, dava konusu edilen tutar üzerinden bu Tarife gereğince hesaplanacak avukatlık ücretinin altında bir ücrete hükmedilemez. Bu Tarife Avukatlık Kanunu'nun 164 üncü maddesinin dördüncü fıkrası doğrultusunda gerçekleştirilecek olan akdi avukatlık ücreti belirlenmesinde sadece asgari değerin hesaplanmasında dikkate alınır. Diğer hususlar Avukatlık Kanunundaki hükümlere tabidir.

(3) Bu Tarife hükümleri altında kararlaştırılan akdi avukatlık ücretleri, Tarife hükümleri üzerinden yapılmış olarak kabul edilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Müdafii ve Vekillerin Görevlendirmeleri İle Yapılacak Ödemelerin Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik müdafii veya vekil görevlendirme esaslarını tanımlar (Md.6) ve görevlendirilen avukatın görevinin sonlanma koşullarını belirler (Md.7).

Ceza Muhakemesi Kanunu gereğince görevlendirilen müdafii ve vekillere yapılacak ödemelere ilişkin Adalet Bakanlığı Tarifesi (her yıl yayımlanır) soruşturma ve kovuşturma mercilerinin talebi üzerine görevlendirmesi Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca yapılan avukatların ücretlerini belirler.

Adli Yardımla İlgili Diğer Mevzuat Hükümleri

I. 4539 sayılı Doğal Afet Bölgelerinde Afetten Kaynaklanan Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümüne ve Bazı İşlemlerin Kolaylaştırılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabulü Hakkında Kanun

4539 sayılı **Doğal Afet Bölgelerinde Afetten Kaynaklanan Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümüne ve Bazı İşlemlerin Kolaylaştırılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabulü Hakkında Kanun**'un 3. Maddesi uyarınca Doğal afete maruz kalanların istemleri halinde, afetten kaynaklanan hukuki uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin her türlü dava ve işlemlerde adli müzaheret hükümleri uygulanır.

II. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 81'inci maddesi uyarınca; avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayan başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişiye, aynı Kanun kapsamındaki iş ve işlemlerle ilgili olarak yargı önündeki başvurularında 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun adli yardım hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanır. Ayrıca, başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişi, sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan danışmanlık hizmetlerinden faydalanabilir.

Ayrıca, Türkiye'de uluslararası koruma prosedürü içine girmiş ve prosedürün farklı evrelerinde bulunan ancak pasaport, kimlik gibi resmi evrakları bulunmayan kişiler hakkında yaşanan vekaletname çıkarabilme sorunu önemli bir çözüme kavuşmuştur.

Türkiye Noterler Birliği tarafından yayımlanan 19.09.2014 tarihli ve 93 nolu genel yazıya göre, Göç İdaresi İl Müdürlüklerinden alınan;

1. Eski kanun döneminde hazırlanmış veya 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu döneminde alınan “ikamet izin belgeleri”,
2. Vatansız kişi kimlik belgeleri,
3. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kayıt Belgesi,
4. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi,
5. Uluslararası Koruma Statü Sahibi Kimlik Belgesi,

Noterlerden herhangi bir tercüme faaliyetine gerek olmaksızın –eğer geçerlilik süresi içindeyse- vekaletname çıkarılmasında kişilerin kimliklerine dayanak olarak kullanılabilir.

Yine Türkiye Noterler Birliği tarafından yayımlanan 08.01.2016 tarihli ve 4 nolu genel yazı ile geçici koruma rejimi altında bulunan Suriyeli sığınmacılar, kayıtlı oldukları İl Göç Müdürlüğü tarafından verilen “Yabancı Tanıtma Belgesi” veya “Geçici Koruma Kimlik Belgesi” ile Noterlerde işlem yapılabilmektedir.

ADLİ YARDIM HAKKINDA ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Özellikle ceza yargılamasına ilişkin olmakla birlikte, yeterli mali kaynağa sahip olmayan kişilerin yasal prosedürler dahilinde bir avukatla temsilini mümkün kılmak adına sayısız uluslararası düzenleme vardır.

a. Antlaşmalar

- i. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Madde 10, 11.1
- ii. Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 14.3
- iii. Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 12, 37, 40

- iv. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiyesine İlişkin Uluslararası Sözleşme, Madde 5
- v. BM İşkence ve Başka Zalimce İnsanlık Dışı Ve Onur Kırıcı Davranış ya da Cezaya Karşı Sözleşme Madde 4, 7
- vi. Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi, Madde 4
- vii. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, Madde 16
- viii. Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmesi, Madde 16
- ix. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6.3
- x. Çocuk Haklarının Kullanımına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Madde 14
- xi. Adli Yardım Başvurularının İletilmesine İlişkin Avrupa Anlaşması
- xii. Adli Yardım Başvurularının İletilmesine İlişkin Avrupa Anlaşması'na Ek Protokol
- xiii. Avrupa Birliği Temel Haklar Sözleşmesi, Madde 47
- xiv. Uluslararası Adalete Erişim Sözleşmesi, Madde 1-13

b. Uluslararası Kuruluşlar tarafından ortaya koyulan düzenlemeler

1. Birleşmiş Milletler Kararları ve Tavsiyeleri

- i. Genel Kurul [67/187] tarafından benimsenen BM Kararı, Ceza Yargılama Sistemlerinde Adli Yardıma Erişim İlke ve Kılavuzları
- ii. Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler (Suçların Önlenmesi-ne ve Suçların İslahına Üzerine 8. Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından Havana, Küba'da kabul edilmiştir.) Madde 3, 6

2. Avrupa Konseyi Kararları ve Tavsiyeleri

- i. Hukuki, ticari ve idari konularda adli yardıma ilişkin Karar (76)
- ii. Adli yardım ve danışmanlığa ilişkin karar (78) 8
- iii. Adaletle etkin erişim ve yoksullar için adaletle ilişkin tavsiye No. R(93) 1
- iv. Adli yardım başvurularının iletilmesine ilişkin Avrupa Anlaşmasının uygulanmasında iyileştirmeler üzerine Tavsiye No. R (99) 6
- v. Avukatlık mesleğinin özgür icrasına ilişkin Tavsiye No. R (2000)21
- vi. Adli yardım başvurularının iletilmesine ilişkin Avrupa anlaşması uyarınca yurtdışında adli yardım başvuru formu ve ek protokoller içeren Tavsiye R (2005)12

3. AB Direktifleri ve Kararları

- i. Asgari genel kuralları belirleyerek sınır ötesi uyumsuzluklarda adaletle erişimi iyileştirmek üzere 27 Ocak 2003 tarihli ve 2002/8/EC sayılı konsey direktifi
- ii. Ceza soruşturmalarında bilgi alma hakkı üzere Avrupa Parlamentosu ve Konsey'in 22 Mayıs 2012 tarihli ve 2012/3/EU sayılı Direktifi, Md. 1.a, EK I, Par. A, Ek II, Par. B
- iii. Ceza yargılamasında ve Avrupa tutuklama emri ile ilgili olarak bir avukata erişim hakkı ve özgürlükten yoksun bırakılırken üçüncü bir tarafın özgürlükten mahrum bırakılması ve üçüncü kişilerle ve konsolosluk makamları ile iletişim kurma hakkına ilişkin Avrupa Parlamentosu ve Konsey'inin 22 Ekim 2013 tarihli ve 2013/48/EU sayılı direktifi

- iv. Adli yardım başvurularının iletimi için form oluşturulmasına yönelik 30 Nisan 2003 tarihli Komisyon Kararı
- v. Asgari genel kuralları belirleyerek sınır ötesi uyuşmazlıklarda adalete erişimi iyileştirmek üzere 2003/8/EC sayılı konsey direktifi uyarınca adli yardım başvuru formu hazırlanmasına ilişkin 2004/844/EC sayılı ve 9 Kasım 2004 tarihli Komisyon kararı
- vi. 2003/8/EC sayılı konsey direktifi uyarınca adli yardım başvuru formu hazırlanmasına ilişkin 26 Ağustos 2005 tarihli ve 2005/630/EC sayılı Komisyon Kararı
- vii. Şüpheli ve sanıklar için adli yardım hakkına ilişkin 27 Kasım 2013 tarihli Komisyon Tavsiyesi
- viii. Şüpheli ve Sanıkların Cezai Kovuşturmalardaki Usule İlişkin Haklarının Güçlendirilmesine Yönelik Yol Haritası Hakkında 30 Kasım 2009 tarihli Konsey Kararı (EEA ilişkili metin) (2009/C 295/01) Ek A, Önlem C
- ix. Komisyon Yeşil Kitabı – Hukuk davalarında adli yardım: Sınır ötesi konularda karşılaşılan sorunlar
- x. Tampere Avrupa Konseyi Sonuçları (30. Madde)

4. Avrupa Barolar Konseyi (CCBE) Avrupa’da Avukatların Tabi Olduğu Meslek Kuralları Md. 3.7.2

5. CCBE Adli Yardım Tavsiyeleri (2010)

ADLİ YARDIMIN KAPSAMI

Türkiye’de adli yardım, adli yardımın farklı boyutlarını düzenlemek adına üç ana kodlama ile düzenlenmiştir:

- *Özel hukuk bakımından, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca avukat görevlendirme (“adli yardım”)*
- *Özel hukuk bakımından 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca avukat görevlendirme ile yargılama ve takip giderlerinden muafiyet (“adli müzaheret”),*
- *Ceza hukuku bakımından, Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca avukat görevlendirme (“CMK avukatlığı”).*

HUKUK DAVALARI ve İDARİ DAVALAR

Hukuk davalarında adli yardımın kapsamı temel olarak, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu ve Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği ile düzenlenmiştir.

Avukatlık Kanunu (m.176), Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Müdafî ve Vekillerin Görevlendirilmeleri ile Yapılacak Ödemelerin Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik, 6245 sayılı Harcırah Kanunu uyarınca, **baro tarafından verilen adli yardım kararı** şunları kapsamaktadır:

- a. Adli yardım için görevlendirilen avukatın ücreti,
- b. Avukatın zorunlu yol giderleri.

Vekaletname çıkarma ücreti kapsama dahil değildir. Şayet faydalancı, diğer yargılama giderlerinin de adli yardım tarafından karşılanma-

sına ihtiyaç duyuyorsa, o halde adli yardım tahsisi için mahkemeye başvurması gerekmektedir. Baroların adli yardım büroları, yalnızca avukat ücretinden muafiyet için adli yardım kararı verebilmektedir. Yargılama öncesi danışmanlık hizmetleri adli yardımca karşılanmamaktadır.

Hukuk Muhakemesi Kanununun 335'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca, mahkemece verilen adli yardım kararı şunları kapsar:

a) Yapılacak tüm yargılama⁴ ve takip giderlerinden geçici olarak muafiyet.

4 Hukuk Muhakemeleri Kanunu Madde 323 uyarınca, yargılama giderleri şunlardır:

- a) Celse, karar ve ilam harçları.
- b) Dava nedeniyle yapılan tebliğ ve posta giderleri.
- c) Dosya ve sair evrak giderleri.
- ç) Geçici hukuki koruma tedbirleri ve protesto, ihbar, ihtarname ve vekâletname düzenlenmesine ilişkin giderler.
- d) Keşif giderleri.
- e) Tanık ile bilirkişiye ödenen ücret ve giderler.
- f) Resmî dairelerden alınan belgeler için ödenen harç, vergi, ücret ve sair giderler.
- g) Vekil ile takip edilmeyen davalarda tarafların hazır buldukları günlere ait gündelik, seyahat ve konaklama giderlerine karşılık hâkimin takdir edeceği miktar; vekili bulunduğu hâlde mahkemece bizzat dinlenmek, isticvap olunmak veya yemin etmek üzere çağrılan taraf için takdir edilecek gündelik, yol ve konaklama giderleri.
- ğ) Vekille takip edilen davalarda kanun gereğince takdir olunacak vekâlet ücreti.
- h) Yargılama sırasında yapılan diğer giderler.

- b) Yargılama ve takip giderleri için teminat göstermekten muafiyet.
- c) Dava ve icra takibi sırasında yapılması gereken tüm giderlerin Devlet tarafından avans olarak ödenmesi.
- ç) Davanın avukat ile takibi gerekiyorsa, ücreti sonradan ödenmek üzere bir avukat temini.

Yine HMK'nın 335'inci maddesi uyarınca; mahkeme, talepte bulunanın, yukarıdaki bentlerde düzenlenen hususlardan bir kısmından yararlanmasına da karar verebilir. Ayrıca adli yardım, hükmün kesinleşmesine kadar devam eder.

Son olarak da dava öncesi danışmanlık hizmetinin adli yardım bütçesinden karşılanmadığı hususuna dikkat çekilmelidir. Nitekim, HMK'nın 337'nci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca; adli yardım, daha önce yapılan yargılama giderlerini kapsamaz.

Mahkeme tarafından verilen adli yardım kararı dahilindeki giderlerden muafiyet geçici bir karardır ve davanın sonunda faydalanıcı davayı kaybederse tarafından tahsil edilebilir. Adli yardım kararından dolayı Devletçe ödenen veya muaf tutulan yargılama giderlerinin tahsilinin, adli yardımdan yararlananın mağduriyetine neden olacağı mahkemece açıkça anlaşılırsa, mahkeme, hükümde tamamen veya kısmen ödemediği muaf tutulmasına karar verebilir. Adli yardımdan yararlanan kişinin haksız çıkması hâlinde, uygun görülürse yargılama giderlerinin en çok bir yıl içinde aylık eşit taksitler hâlinde ödenmesine karar verilebilir.

Adli yardımdan yararlanan kişinin mali durumu hakkında kasten veya ağır kusuru sonucu yanlış bilgi verdiği ortaya çıkar veya sonra-

dan mali durumunun yeteri derecede iyileştiği anlaşılırsa adli yardım kararı kaldırılır. (HMK, Md. 338 (1)).

Buna ek olarak ise baro da avukat görevlendirme kararını, faydalancının vekaletname ücretini ödeyemeyeceği ya da yargılama giderlerinden muafiyet için adli yardım başvurusunun mahkemece reddedilmesi durumunda, yargılama giderlerini karşılayamayacağı aşikâr olduğunda iptal edebilir.

CEZA DAVALARI

Ceza davalarında **adli yardımın kapsamı şüpheli ve sanık için müdafî ile mağdur ve müşteki için vekil atanması ve yargılama giderlerinin karşılanması** şeklindedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu Md. 149 (1) uyarınca şüpheli⁵ ya da sanık⁶ soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafinin yardımından yararlanabilir; kanunî temsilcisi varsa, o da şüpheliye veya sanığa müdafî seçebilir.

CMK Madde 149 (3) uyarınca ise soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz.

5 *Şüpheli*: Soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişi. (Md.2 (a), CMK)

6 Sanık: Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişi.i (Md.2 (b), CMK)

Ancak, CMK Madde 156 (1) müdafinin; soruşturma⁷ evresinde, ifadeyi alan merciin veya sorguyu yapan hâkimin istemi üzerine, kovuşturma⁸ evresinde ise mahkemenin istemi üzerine baro tarafından görevlendirileceğini belirtmektedir.

Buna ek olarak, akıl sağlığı değerlendirmesi gerekli hallerde, şüpheli veya sanığın müdafii yoksa hâkim veya mahkemenin istemi üzerine, baro tarafından bir müdafii görevlendirilir. (Md. 74 (2), CMK).

Kanun yollarına başvurma aşaması ile ilgili olarak ise, hâkim ve mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır. (Md. 260 (1), CMK). Avukat, müdafiliğini veya vekilliğini üstlendiği kişilerin açık arzusunun aykırı olmamak koşuluyla kanun yollarına başvurabilir. (Md. 261 (1), CMK).

Temyiz, sanık tarafından yapılmış ise, ek dilekçe kendisi veya müdafii tarafından imza edilerek verilir. (Md. 295 (2), CMK). Müdafii yoksa sanık, tutanağa bağlanmak üzere zabıt kâtibine yapacağı bir beyanla gerekçesini açıklayabilir; tutanak hâkime onaylatılır. Sanığın yasal temsilcisi ve eşi hakkında 262 nci madde, tutuklu sanık hakkında ise 263 üncü madde hükümleri saklıdır. (Md. 295 (3), CMK).

7 Soruşturma: Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre (Md. 2 (e), CMK)

8 Kovuşturma: İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre

CMK'nın 156. Maddesi uyarınca Şüpheli veya sanığın kendisinin sonradan müdafii seçmesi halinde, baro tarafından görevlendirilen avukatın görevi sona erer.

Yargılama giderlerinin karşılanması

Ceza Muhakemesi Kanununda ceza yargılamasında adli yardım ile, harçlar ve ödenmesi gereken avukatlık ücretleri ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yargılamanın yürütülmesi amacıyla yapılan her türlü harcamalar ertelenir. (Md.324 (1), CMK).

Türkçe bilmeyen ya da engelli olan şüpheli, sanık, mağdur veya tanık için görevlendirilen tercümanın giderleri, yargılama gideri sayılmaz ve bu giderler Devlet Hazinesince karşılanır. (Md.324 (4), CMK). Ceza yargılamasında vekaletname gerekli değildir işbu sebeple de yargılama giderleri arasında listelenmemektedir.

İşbu sebeple, Devlet Hazinesi ceza yargılamasının soruşturma ve kovuşturma aşamalarında ve duruşma safhasında tüm masrafları karşılamaktadır.

ADLİ YARDIMDAN FAYDALANMA KRİTERLERİ

Türkiye'de adli yardımdan faydalanma kriterleri hukuk ve ceza yargılamasında farklılık göstermektedir. Hukuk davalarında adli yardım için uygunluk kriterleri şu şekildedir:

- Mali olarak dezavantajlı olmak,
- Kanıt sunarak talebi gerekçelendirmek.

Hukuk davalarında adli yardım tahsis kriterleri genel itibari ile farklı yetkin organların öznel değerlendirmelerine dayanmaktadır. Hatta adli yardım başvurusu için talep edilen belgeler bile kurumdan kuruma değişkenlik gösterebilirken, bu belgelerde yer alan bilgiler de öznel bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Örneğin, uygulamada bir baro adli yardım kararı alırken aynı kişi için mahkemenin yargılama giderlerinden muafiyet talebini reddetme ihtimali vardır.

BAROLAR TARAFINDAN UYGULANAN FİNANSAL DURUM ve DAVANIN HAKLILIĞI TESTLERİ

TBB Adli Yardım Yönetmeliği 1. Maddesi uyarınca adli yardımın amacı, bireylerin hak arama özgürlüklerinin önündeki engelleri aşmak ve hak arama özgürlüğünün kullanımında eşitliği sağlamak üzere, avukatlık ücretini ve yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanların avukatlık hizmetlerinden yararlandırılmasıdır.

Avukatlık Kanunu ve TBB Adli Yardım Yönetmeliği'ne ek olarak, diğer kanunlar da adli yardım provizyonu için gereklilikleri öngörmektedir. Örneğin, mülteciler ve uluslararası koruma başvuru sahipleri için şayet kendileri yargılama giderlerini karşılayamıyorlarsa hukuki yardım sağlanmaktadır. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Avukatlık Kanunu)

Finansal değerlendirme testi ile ilgili olarak, Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği Md. 5 uyarınca başvuru sahibinin mali durumu gösterir belgeler talep edilmektedir. Ancak, Yönetmelik başvuru ile birlikte başvuru sahibinin mali durumunu gösterir hangi belgelerin talep edildiğini listelememektedir. Baroların adli yardım büroları,

başvurucudan davaya ve finansal durumlarına ilişkin şu belgeleri talep edebilir:

- Muhtardan alınacak yerleşim yeri belgesi
- Muhtardan alınacak fakirlik belgesi
- Kimlik kartının kopyası (mülteci kayıt kartları da hali hazırda kabul edilmektedir)
- İsmine kayıtlı mal varlığı beyanı
- Kişi çalışıyorsa gelir belgesi / maaş bordrosu; çalışmıyorsa sosyal güvenlik kurumundan belge
- Mahkeme süreci devam ediyorsa, dava dosyasının bir kopyası
- Şayet başvuru kiralık dairede oturuyorsa, kira sözleşmesinin bir kopyası ya da ödeme dekontu; şayet kira ödemiyoorsa oturdukları meskene ilişkin tapu idaresinden alınacak belgenin kopyası.

Finansal uygunluk testine ek olarak **davanın haklılığı** testi de barolar tarafından uygulanmaktadır.

Avukatlık Kanunu'nun 178. Maddesi uyarınca istek sahibi, isteminde haklı olduğunu gösterdiği delillerle kanıtlamak zorundadır. Buna ilaveten, TBB Adli Yardım Yönetmeliği Md. 5 uyarınca adli yardım büroları istemin haklılığına binaen bir araştırma yapmak ve gerektiğinde bir karar vermek zorundadır.

Ancak, ne Avukatlık Kanunu istemin haklılığı konusunda ne de TBB Adli Yardım Yönetmeliği istemin meşruiyeti hakkında bir açıklama getirmektedir.

Adli yardım talebinin reddi kararına itiraz edilebilir:

“Adli yardım istemi, adli yardım bürosuna veya temsilcilerine yapılır. İstek sahibi, isteminde haklı olduğunu gösterdiği delillerle kanıtlamak zorundadır. Yardım isteminin reddi halinde, ilgisi yazı veya sözle baro başkanına başvurabilir. Baro başkanının vereceği karar kesindir.” (1136 sayılı Avukatlık Kanunu m.178) Ancak barodan olumlu karar çıkmadığı durumda, başvuru adli yardım tahsisi için mahkemeye başvurabilir.

Ayrıca hem barolar hem de mahkemeler pek çok kişiye **mali durumları gözetilmeksizin** adli yardım tahsisi gerçekleştirmektedir:

- Şehit yakınları/çocukları – 211 sayılı İç Hizmetler Kanunu Madde 2’de bir askerin birlikte, karargâhta ve kurumda görev başında ya da görev yerinde bulunduğu sırada, kovuşturma ya da davanın sürdüğü esnada vefat etmesi halinde.
- Orduya çağırılan erler- her türlü davada (1111 Sayılı Askerlik Kanunu Md. 61)
- Seferberlik halindeki askerler – tüm hukuk davalarında ve yapılan icra takiplerinde (Seferberlikte veya Fevkalade Hallerde Askeri Şahıslara ait Hukuk Davalarıyla İcra Takiplerinde Yapılacak Muameleler Hakkında Kanun Madde 1)
- Doğal afet mağdurları – afetten kaynaklı uyuşmazlığın çözümü ile ilgili her türlü dava ve işlemde (Doğal Afet Bölgelerinde Afetten Kaynaklanan Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümüne ve Bazı İşlemlerin Kolaylaştırılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname nin Kabulü Hakkında Kanun Madde 3)

- Uluslararası korumaya başvuran kişiler- hukuk davalarında yalnızca avukat yardımı sağlanabilmektedir çünkü adli yardım Avukatlık Kanunu'na binaen verilecektir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Md. 81 (3))

MAHKEMECE YAPILAN FİNANSAL DURUM VE DAVANIN HAKLILIĞI TESTİ

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Md. 334 (1) uyarınca kendisi ve ailesinin geçimini önemli ölçüde zor duruma düşürmeksizin, gereken yargılama veya takip giderlerini kısmen veya tamamen ödeme gücünden yoksun olan kimseler, iddia ve savunmalarında, geçici hukuki korunma taleplerinde ve icra takibinde, taleplerinin açıkça dayanaktan yoksun olmaması kaydıyla adli yardımdan yararlanabilirler.

Aynı zamanda HMK Md. 334 (2) uyarınca kamuya yararlı dernek ve vakıflar, iddia ve savunmalarında haklı görüldükleri ve mali açıdan zor duruma düşmeden gerekli giderleri kısmen veya tamamen ödeyemeyecek durumda oldukları takdirde adli yardımdan yararlanabilirler.

Buna göre, hukuk yargılamasında adli yardım tahsisi için **finansal durum** testi şu şekilde gerçekleşir:

Kendisi ve ailesinin geçimini önemli ölçüde zor duruma düşürmeksizin, gereken yargılama veya takip giderlerini kısmen veya tamamen ödeme gücünden yoksun olan kimseler adli yardımdan faydalanabilir.

Kamuya yararlı dernek ve vakıflar, mali açıdan zor duruma düşmeden gerekli giderleri kısmen veya tamamen ödeyemeyecek durumda oldukları takdirde adli yardımdan yararlanabilirler.

Ancak ne kanun ne de diğer yasal dzenlemeler “kendisinin ve ailesinin geçimini önemli ölçüde zor duruma düşürme” şartını objektif kriterlere bağlamamıştır.

Hukuk yargılamasında adli yardım tahsisi için **davanın haklılığı** testi ise şu şekilde gerçekleştirilmektedir:

- İstem herhangi bir yasal dayanaktan yoksun ise adli yardım tahsis edilmez.
- Kamuya yararlı dernek ve vakıflar, iddia ve savunmalarında haklı göründükleri takdirde adli yardımdan yararlanabilirler.

HMK Md. 334’te sıralanan tüm davalarda, başvuru adli yardım talebine kendi mali durumunu gösterir belgeler de eklenmek durumundadır. HMK, Md. 336 (2) uyarınca talepte bulunan kişi, iddiasının özeti ile birlikte, iddiasını dayandıracığı delilleri ve yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeleri mahkemeye sunmak zorundadır.

Her ne kadar başvuru için finansal durumuna ilişkin belgeleri iletme zorunluluğu bulunsa da mahkemeler mali durum analizine ışık tutacak bu verileri UYAP aracılığı ile inceleyebilirler. Adalet Bakanlığının oluşturduğu ve ülke genelinde tüm yargı organlarınca kullanılan UYAP sisteminin ilgili diğer kurumların bilişim sistemine entegrasyonu ile hâlihazırda mahkemeler, adli yardım başvurularının detaylı nüfus bilgileri, sosyal güvenlik kayıtları, araç ve taşınmaz bilgilerine ilişkin kayıtlara bilişim sistemi üzerinden ulaşabilmektedirler.

HMK’da 2013 yılında yapılan yasal değişiklik ile mahkemelerin verdiği adli yardım talebinin reddi kararına da itiraz edilebilir. Adli yardım talebinin reddine ilişkin kararlara karşı, tebliğinden itibaren bir

hafta içinde kararı veren mahkemeye dilekçe vermek suretiyle itiraz edilebilir. Kararına itiraz edilen mahkeme, itirazı incelemesi için dosyayı o yerde adli yardım talebi yapılan hukuk mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için birinci daireye, o yerde adli yardım talebi yapılan hukuk mahkemesinin tek dairesi bulunması hâlinde ise aynı işlere bakmakla görevli en yakın mahkemeye gönderir. İtiraz incelemesi neticesinde verilen karar kesindir. Adli yardım talebi reddedilirse, ödeme gücünde sonradan gerçekleşen ciddi bir azalmaya dayanılarak tekrar talepte bulunulabilir. (HMK, Md. 337 (2))

Ceza Davalarında Adli Yardım

CMK Md. 156 uyarınca soruşturma ya da kovuşturma esnasında şüpheli ve sanık için müdafî görevlendirmesi Baro tarafından aşağıdaki usul doğrultusunda gerçekleştirilir.

- Soruşturma evresinde, ifadeyi alan merciin veya sorguyu yapan hâkimin istemi üzerine;
- Kovuşturma evresinde, mahkemenin istemi üzerine.

Ceza Muhakemesi Kanunu Md. 150 (1) uyarınca şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafî seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık, müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafî görevlendirilir.

Yine CMK Md. 150 (2)(3) uyarınca aşağıdaki hallerde müdafî şüpheli ya da sanığın talebi aranmaksızın görevlendirilir.

- Çocuk yaşta ise;
- Kendisini savunamayacak derecede malul ise;

- Sağır ve dilsiz ise;
- Hakkında alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı soruşturma veya kovuşturma yapılmakta ise.

Benzer şekilde aynı haklar mağdura, şikayetçiye ve katılana da tanınmaktadır. CMK Md. 234 ve 239 uyarınca mağdur veya suçtan zarar gören, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteyebilir. Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme (CMK, Md. 234 (3)) hakkı mağdura bildirilmek zorundadır ve bu bilgilendirme tutanaklara da geçirilir.

Mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz. (CMK, 239 (2))

Buna ek olarak, baro aşğıdaki hallerde mahkemenin istemi üzerine avukat tayin eder;

- CMK 204 uyarınca, davranışları nedeniyle, hazır bulunmasının duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşıldığında sanık, duruşma salonundan çıkarılır. Mahkeme, sanığın duruşmada hazır bulunmasını dosyanın durumuna göre savunması bakımından zorunlu görmezse, oturumu yokluğunda sürdürür ve bitirir. Ancak, sanığın müdafii yoksa, mahkeme barodan bir müdafii görevlendirilmesini ister. Oturuma yeniden alınmasına karar verilen sanığa, yokluğunda yapılan işlemler açıklanır.

- CMK 244 uyarınca, bulunduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bulunup da yetkili mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık gaip sayılır. Gaip hakkında duruşma açılmaz; mahkeme, delillerin ele geçirilmesi veya korunması amacıyla gerekli işlemleri yapar. Bu işlemler naip hâkim veya istinabe olunan mahkeme aracılığıyla da yapılabilir. Bu işlemler sırasında sanığın müdafii veya kanunî temsilcisi veya eşi hazır bulunabilir. Gerektiğinde, mahkemece barodan bir müdafii görevlendirilmesi istenir.
- Hakkındaki soruşturmanın veya kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan kişiye kaçak denir. Duruşma yapılan hâllerde kaçak sanığın müdafii yoksa, mahkeme barodan bir avukat görevlendirilmesini ister. (CMK 247)
- Fiili işlediği yolunda kuvvetli şüpheler bulunan şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığını, akıl hastası ise ne zamandan beri hasta olduğunu ve bunun, kişinin davranışları üzerindeki etkilerini saptamak için; uzman hekimin önerisi üzerine, Cumhuriyet savcısının ve müdafii dinlenmesinden sonra resmî bir sağlık kurumunda gözlem altına alınmasına, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından karar verilebilir. Şüpheli veya sanığın müdafii yoksa hâkim veya mahkemenin istemi üzerine, baro tarafından bir müdafii görevlendirilir. (CMK M.74)

Hukuk Davaları ve İdari Davalarda Adli Yardım

Avukatlık Kanununda yer aldığı üzere, her baro adli yardım hizmetlerini yürütmek için avukat atamalarına karar vermeye yetkili bir adli yardım birimi kurar. Bu birimlerin temsilcileri aracılığı ile şubeler olarak görev yapması mümkündür, örneğin İstanbul barosunun sekiz adli yardım şubesi vardır. Adli yardım başvurusu işbu birime ya da şubelerine yapılabilir. Bazı barolarda, başvuruyu alan kişi başvurunun uygunluğuna karar verebilme yetkisi olan yetkilendirilmiş biri olabilmektedir. Bazı barolarda ise başvuruyu alan kişi davanın da detaylarını alarak baro içinde karar verme yetkisi olan birime başvuru iletimini sağlar.

Adli yardım başvurusu reddedilirse, başvuru baro başkanına sözlü ya da yazılı şekilde yapılabilir. Baro başkanının kararı nihaidir. Başvuru kabul edilirse, baronun adli yardım listesinden bir avukat görevlendirmesi yapılır. Bahse konu liste adli yardım birimi tarafından oluşturulur ve yetkin bir avukatın başvurusu üzere listeye kaydı yapılır.

Bir kişinin adli yardım tahsisine uygunluğuna karar verildiğinde, kendisi için bir avukat görevlendirmesi yapılır ki bu da şahsın kendi avukatını seçemeyeceği anlamına gelmektedir. Pek çok baro, ya avukata verilen adli yardım dosyasına göre ya da adli yardım hizmetinden elde edilen kazançta göre bir puanlama sistemi tutmaktadır. Bir avukat adli yardım hizmeti dahilinde ödeme aldığı anda puanı artmaktadır. Sisteme göre, baro, o an itibarı ile en düşük puanda olan avukata görevlendirme yapar bu da adli yardım kapsamında o avukatın diğerlerine nazaran daha az kazanç elde ettiği anlamına gelir. Bu puan temelli sistem, adli yardım sistemine dahil olan avu-

katlar arasında en geniş kapsamda adli yardım finansal fonlaması faydasının kullanılmasına yardımcı olmaktadır.

Adli yardım birimi hem avukatı hem de faydalanıcıyı görevlendirmeye ilişkin bilgilendirir. Faydalanıcı, avukatı yerinde ziyaret etmelidir ve noter onaylı vekaletname vermelidir. Faydalanıcı noter ödemesi ve diğer yargılama masraflarını ödemekle yükümlüdür⁹.

NASIL ADLİ YARDIM AVUKATI OLUNUR?

Avukatlık Kanunu Md. 35 uyarınca Kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermek, mahkeme, hakem veya yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dava etmek ve savunmak, adli işlemleri takip etmek, bu işlere ait bütün evrakı düzenlemek, yalnız baroda yazılı avukatlara aittir. Türk hukuku uyarınca, kanuni düzenlemelerin kendilerine verdiği yetki uyarınca barolar hukuki hizmetlerin sunulmasında özel yetkilidir.

Avukatlık mesleğine kabul için adayın şu şartları karşılaması gerekmektedir:

- a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- b) Türk hukuk fakültelerinden birinden mezun olmak (4 yıllık) veya yabancı memleket hukuk fakültesinden mezun olup da Türkiye hukuk fakülteleri programlarına göre noksan kalan derslerden başarılı sınav vermiş bulunmak,
- c) Avukatlık stajını tamamlayarak staj bitim belgesi almış bulunmak,

9 TBB Adli Yardım Yönetmeliği 6. Maddesi uyarınca istisnai durumlara haline işbu harcamalar Baro'nun adli yardım bütçesinden karşılanabilmektedir.

d) Levhasına yazılmak istenen baro bölgesinde ikametgahı bulunmak,

e) Bu Kanuna göre avukatlığa engel bir hali olmamak gerekir.

Her avukat adli yardım sağlayıcısı olabilir. Adli yardım sağlayıcıları için özel bir gereklilik bulunmamaktadır. Avukatın adli yardım sağlayıcısı olmak istemesi durumunda, avukat, kayıtlı bulunduğu baroya bir dilekçe ile başvurur.

ADLİ YARDIM AVUKATININ GÖREVLENDİRMESİ

HUKUK DAVALARI VE İDARİ DAVALARDA ADLİ YARDIM

Avukatlık Kanunu'nda yer aldığı üzere, her baro adli yardım hizmetlerini yürütmek için avukat atamalarına karar vermeye yetkili bir adli yardım birimi kurar. Bu birimlerin temsilcileri aracılığı ile şubeler olarak görev yapması mümkündür, örneğin İstanbul barosunun sekiz adli yardım şubesi vardır. Adli yardım başvurusu işbu birime ya da şubelerine yapılabilir. Bazı barolarda, başvuruyu alan kişi başvurunun uygunluğuna karar verebilme yetkisi olan yetkilendirilmiş biri olabilmektedir. Bazı barolarda ise başvuruyu alan kişi davanın da detaylarını alarak baro içinde karar verme yetkisi olan birime başvuru iletimini sağlar.

Adli yardım başvurusu reddedilirse, başvuru baro başkanına sözlü ya da yazılı şekilde başvurabilir. Baro başkanının kararı nihaidir. Başvuru kabul edilirse, baronun adli yardım listesinden bir avukat görevlendirmesi yapılır. Bahse konu liste adli yardım birimi tarafından oluşturulur ve yetkin bir avukatın başvurusu üzere listeye kaydı yapılır.

Bir kişinin adli yardım tahsisine uygunluğuna karar verildiğinde, kendisi için bir avukat görevlendirmesi yapılır ki bu da şahsın kendi avukatını seçemeyeceği anlamına gelmektedir. Pek çok baro, ya avukata verilen adli yardım dosyasına göre ya da adli yardım hizmetinden elde edilen kazanca göre bir puanlama sistemi tutmaktadır. Bir avukat adli yardım hizmeti dahilinde ödeme aldığında puanı artmaktadır. Sisteme göre, baro, o an itibarı ile en düşük puanda olan avukata görevlendirme yapar bu da adli yardım kapsamında o avukatın diğerlerine nazaran daha az kazanç elde ettiği anlamına gelir. Bu puan temelli sistem, adli yardım sistemine dahil olan avukatlar arasında en geniş kapsamda adli yardım finansal fonlaması faydasının kullanılmasına yardımcı olmaktadır.

Adli yardım birimi hem avukatı hem de faydalanıcıyı görevlendirmeye ilişkin bilgilendirir. Faydalanıcı, avukatı yerinde ziyaret etmelidir ve noter onaylı vekaletname vermelidir. Faydalanıcı noter ödemesi ve diğer yargılama masraflarını ödemekle yükümlüdür¹⁰.

CEZA DAVALARINDA ADLİ YARDIM

Barolar avukat atamaları için otomasyon sistemleri kullanmaktadır. Bu sistemler Türkiye Barolar Birliği ya da OCAS ve SDD olarak bilinen özel şirketler tarafından sağlanmaktadır.

Jandarma ya da polis ceza kanunlarında özellikle de Ceza Hukukunda tasvir edilen bir olayla karşılaştıklarında, yetkililer savcılık ofisi ile irtibata geçerler ve bunun akabinde de şüphelinin kendi avukatının olmaması durumunda 79 barodan hangisinin yetki alanında olay vuku bulmuşsa o baro ile irtibata geçilip avukat görevlendirmesi ta-

10 Türkiye Barolar Birliği ADli Yardım Yönetmeliği Md. 6 uyarınca, istisnai durumlarda bu giderler Baro adli yardım bütçesinden karşılanabilmektedir.

lep edilir. Savcılık ya da mahkeme ile baronun bu ilk irtibatı, kolay erişim için adliye binalarında yer alan ve baro tarafından idare ve finanse edilen CMK merkezi kanalı ile gerçekleştirilir. Görevlendirme talebi ile birlikte, baro idari hizmetleri CMK sistemini kullanarak gönüllü temelde listeye hali hazırda kayıtlı olan avukatlardan bir görevlendirme yapar. Rastgele yapılan elektronik görevlendirme sonucu seçilen avukat ile telefon vasıtası iletişime geçilir, avukat söylenen tuşlardan birine basarak dosyayı kabul edebilir ya da reddedebilir; kabulü halinde avukat dosya ile ilgili detayları öğrenebilmektedir. Bu dakika itibari ile, adli yardım avukatı kendi mesleki görevini yerine getirmekle ve Türk kanunları dahilinde savunma mekanizmalarını kullanmak ile yükümlüdür.

GÖREVLER

Adli yardım yalnızca mahkemede temsil ile sınırlı değildir ve hatta tüm avukatlık hizmetlerini kapsamaktadır. Avukatlık hizmetlerinin kapsamını tam olarak anlamak için Avukatlık Kanunu'nun Md. 35 ve 35A kısmında yer alan ve avukatların mesleki tekeli olduğu belirtilen alanlara bakmak faydalı olacaktır: hukuki meselelerde mütalaa vermek, mahkeme, hakem veya yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dava etmek ve savunmak, adli işlemleri takip etmek, bu işlere ait bütün evrakı düzenlemek. Avukatların görevleri bu görevleri içermekle birlikte bunlarla sınırlı değildir, Avukatlık Kanunu uyarınca avukatlar aynı zamanda kamu suçlarına ilişkin her türlü eyleme geçme ve mahkeme dışı uzlaşma eylemlerini gerçekleştirmekte yetkilidirler.

1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca, avukatlık bir kamu hizmeti ve serbest meslektir. İşbu kamu hizmeti, özellikle de konu adli yardım

ise özen yükümlülüğü çerçevesinde, avukat-müvekkil gizliliği bağlamında gerçekleştirilmek zorundadır.

Türkiye Barolar Birliği **Avukatlık Meslek Kuralları** avukatlık mesleğine ilişkin genel kurallar getirmekte; yargı organları ve adli merciler ile ilişkileri ve aynı zamanda müvekkileri ile ilişkileri tanımlamakta; meslektaşlar arası dayanışma vurgusu yapmakta ve bu minvalde ilkeler tanımlamakta ve son olarak avukatların, barolarla ve TBB ile ilişkilerini betimlemektedir.

Avukatların işlerinde ana ilkeler şu şekildedir:

1. Kanunlara uygun hareket etme yükümlülüğü.
2. Herhangi bir etkiden bağımsız ya da şahsi ilişkilerden doğabilecek dış etkilerden bağımsız olma yükümlülüğü
3. Çıkar çatışmalarını tespit etme yükümlülüğü
4. Mesleki sır saklama ve gizliliği koruma yükümlülüğü
5. Genel özen yükümlülüğü, yakın çalışma görevi ve müvekkile zarar getirmeme yükümlülüğü
6. Müvekkilin çıkarlarını savunma ve müvekkili gıyabında temsil etme yükümlülüğü
7. Müvekkile, mahkeme çalışanlarına ve sürece dahil olan diğer taraflara saygılı davranma yükümlülüğü
8. Mümkün olan hallerde, avukat müvekkiline sulhen anlaşmaya gitme ya da alternatif anlaşmazlık çözümleri hakkında tavsiye verme yükümlülüğü (arabuluculuk gibi)

9. Avukat müvekkiline şayet iddiasının bir yasal temeli yoksa bilgi vermeli ve akabinde muhtemel sonuçları ve yargılama masrafları hakkında açıklama yapmalıdır
10. Avukat davanın sonucuna dair derhal garanti vermemelidir ancak davanın başarısını değerlendirme hakkı vardır.
11. Şayet avukat, müvekkilinin çıkarlarını yeterli düzeyde temsil edemeyeceğini ve usul adımlarını gerekli şekilde zamanında tamamlayamayacağını anlıyor ve biliyorsa dava üzerinde çalışmaya başlamamalıdır.
12. Mahkeme iddianın reddine karar verdiğiinde avukat müvekkiline temyiz yolları ihtimalleri üzerine danışmalıdır.

ÜCRETLER

Ceza yargılamalarında, Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında görevlendirilen müdafii ve vekillere yapılacak ödemelere ilişkin tarife Türkiye Barolar Birliği ve baroların görüşleri alınarak Adalet Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı tarafından her yıl yayınlanmaktadır. Hukuk yargılamasında ise Adalet Bakanlığı'nın görüşleri alınarak Türkiye Barolar Birliği tarafından hazırlanan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi yıllık olarak yayınlanmaktadır.

CEZA YARGILAMASINDA AVUKATLARIN ÜCRETLENDİRMESİ

Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında soruşturma ve kovuşturma mercilerinin talebi üzerine görevlendirmesi yapılan avukatların ücretleri Adalet Bakanlığı'nca yayınlanan "Ceza Muhakemesi Kanunu

Gereğince Görevlendirilen Müdafî Ve Vekillere Yapılacak Ödemelere İlişkin Tarife” ile belirlenmektedir. Ücretlendirme mahkeme türü ve sürecin aşamasına göre sabit ücret şeklinde öngörülmektedir. (Md. 4 ve 5).

Bahse konu düzenlemenin 10. Maddesinde CMK kapsamında görevlendirilen avukatın soruşturma ve kovuşturma evresi için ayrı ayrı olmak üzere ödeme almaya hak kazandığı tarihte geçerli olan ücreti alacağı belirtilir. Soruşturma evresinde, cumhuriyet savcılığı ya da mahkeme huzurunda ifade alma ya da sorguya farklı avukatlar katılmışsa tek bir ücret ödenir. Bu ücret avukatların katkısına göre uygun şekilde paylaşılır. Aynı avukat, aynı soruşturma ve kovuşturma evresi için birden fazla ödeme alamaz. Ancak, çıkar çatışması olmayan hallerde birden fazla şüpheli, sanık ya da suçtan zarar gören kişiye atanan avukat için ödenecek ücret müvekkil sayısı ile çarpılarak hesaplanır.

Müdafî veya vekil olarak görevlendirilen avukatın mesleği bırakması ya da kanunî engellerle davadan çekilmesi halinde baro tarafından yeniden görevlendirilen müdafî veya vekile de Tarifede yazılı ücret ödenir. Ancak önceki avukatın adli yardım sağlayıcı olarak görev yaptığı dönemde aldığı ücreti iadesi gerekmez.

Görevsizlik ile yetkisizlik veya davanın nakli sebebiyle müdafilik ya da vekillik görevinin sona ermesi hallerinde avukatın yaptığı işlere bakılmaksızın Tarifede yazılı ücret ödenir. Avukatın bir safhaya mı yoksa birden fazlasına mı katıldığına bakılmaz.

Devlet tarafından karşılanan masraflar Ceza Muhakemesi Kanunu Md. 324’de öngörülmektedir. Kanun, yargılama masraflarını “soruşturma ve kovuşturmanın yürütülmesi için gerekli her türlü masraf”

olarak nitelemektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında yapılacak avukat ödemeleri ilgili yönetmeliğin 4. Maddesi d bendinde düzenlenmektedir. Bu ödemeler şunları kapsamaktadır:

- a. Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca baro tarafından görevlendirilen avukatın ödemesi,
- b. Toplu taşıma (taksi hariç) ile meydana gelen gerekli yol masrafları (10.02.1954 tarihli, 6245 sayılı Harcırah Kanunu),
- c. Cumhuriyet Başsavcılığı onayı ile acil ve zorunlu hallerde diğer vasıtaları ile yapılan seyahatlerde meydana gelen gerekli harcamalar,
- d. İkinci ve üçüncü derecelerde gerçekleşen temyizler ve avukat tarafından yapılan itirazlar

Ceza davalarında adli yardım sağlayan avukatların ödemeleri Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır. Ödeme avukatın faturasına göre, sürecin başında ya da sonunda yapılmaktadır. Avukat faturasını baroya, adli yardım sağlamak üzere görevlendirildiğini belirten yazı ile iletmelidir. Bunlara ilave olarak şunları da iletme durumundadır (Yönetmelik, Md. 11):

- a. Müdafî veya vekilin; görevlendirme yazısı, katıldığı soruşturma veya kovuşturma evresine ilişkin tutanağın onaylı örneği, evrakın çok sayıda olması hâlinde ilk ve son sayfası
- b. Varsa yapmış olduğu zorunlu yol giderlerine ilişkin belge,
- c. Gider pusulası veya rayice uygun yazılı beyanı

- d. Serbest meslek makbuzu (Müdafi veya vekil sigortalı olarak çalışmakta ise yanında çalıştığı avukatın, avukatlık bürosu ya da avukatlık ortaklığı şeklinde çalışmakta ise büro veya ortaklığın serbest meslek makbuzunu kullanır.)
- e. Birinci/ikinci derece temyiz ve itiraz masraflarının kendisi tarafından yapılması halinde, kendisinin ödeme yaptığını gösterir belge

Prosedür:

Baroya iletilen belgeler, baronun ilgili birimi tarafından incelenir ve sonrasında baro tarafından Cumhuriyet Başsavcılığına iletilir. Bu belgeler usule uygunluğu açısından savcılık birimince incelenir. Belgelerin tam ve usule uygun olması durumunda savcılık birimi avukata ödeme yapılması üzere sisteme giriş yapar. Bu bilgi Adalet Bakanlığınca görülür ve Maliye Bakanlığı'na ödeme emri için iletilir.

HUKUK YARGILAMASINDA VE İDARİ YARGILAMALARDA AVUKATLARIN ÜCRETLENDİRMESİ

Mahkemenin talebi üzere baro tarafından görevlendirmesi yapılan avukatın ödemesi için Hukuk Muhakemesi Kanunu Md. 340 uyarınca hâkim hüküm verir ve avukat ödeme için Hazineye başvurur. Ancak, görevlendirmenin adli yardım faydalanıcısının talebi üzerine baro tarafından gerçekleşmesi halinde, Avukatlık Kanunu'na göre baro ödeme üzerinde hükme varır ve avukat ödemesini almak üzere baroya başvurur. Her iki durumda da ödemeler avukatlık hizmetleri için yıllık olarak yayınlanan Avukatlık Asgari Tarifesine dayandırılır. (Avukatlık Kanunu Yönetmeliği, Md. 7)

Mahkeme ya da baro avukata yapılacak ödeme için hükme varırken adli yardım hizmetinin tamamlandığı ya da sürecin sonunda davaya ilişkin hükmün verildiği tarihte yürürlükte olan tarifeyi dikkate alır. (Md. 21). Karar verilirken, hâkim ya da baro, avukatın özenini, çabasını, davanın özelliklerini ve dava süresini de göz önünde bulundurabilir.

İZLEM, GÖZLEM VE DENETİM

ADLİ YARDIM KOMİSYONLARININ DENETİMİ

Adlî yardım hizmeti, baro merkezlerinde, baro yönetim kurullarınca avukatlar arasından oluşturulan adlî yardım bürosu tarafından yürütülür. Baro yönetim kurulu, ayrıca baro merkezi dışında avukat sayısı beşten çok olan her yargı çevresinde de bir avukatı adlî yardım bürosu temsilcisi olarak görevlendirebilir. Büro ve temsilciler, baro yönetim kurulunun gözetimi altında çalışırlar. (Avukatlık Kanunu, Md. 177)

Baro yönetim kurulu, adli yardım bürosu ve temsilciliklerinin çalışmalarını her zaman denetleyebilir. Baro denetçileri ayrıca mali açıdan adli yardım bürosu ve temsilciliklerini de kapsayan çalışmalarını, her 2 ayda bir düzenleyeceği raporla, baro yönetim kuruluna bildirir. (TBB Adli Yardım Yönetmeliği, Md. 11)

Adlî yardım bürosu, çalışmalarını her yıl sonu düzenleyecekleri bir raporla baro yönetim kuruluna bildirir. Raporun bir örneği baroca Türkiye Barolar Birliğine gönderilir. (Avukatlık Kanunu, Md. 181) Kanun, adli yardım komisyonu kurulması, avukatların görevlendirilmesi gibi konuları tanımlar ve ücretlerin kararlaştırılması, komisyonun işleyişi ve denetimi gibi konulara TBB tarafından yayınlanan yönet-

meliklerde düzenleme getirilir (1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 176-181 inci maddeleri uyarınca hazırlanan Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği).

Baroların ve Türkiye Barolar Birliğinin idari teftişı ve mali denetlemesi Adalet Bakanlığı müfettişlerince gerçekleştirilir. İdari teftiş değerlendirme raporları baroların ve TBB'nin görevlerini gerçekleştirirken yasal düzenlemeler ile uyumluluğunu inceler. Tüm kayıt, eylem, defter ve belgelerin incelenmesi yolu ile gerçekleştirilir (Avukatlık Kanunu Yönetmeliği, Md. 73). Mali denetleme ise aşığıda yer alan, adli yardım organizasyonu ve adli yardım sağlayıcı avukatların ödemelerine ilişkin konuları içermektedir:

- a. Baro ve TBB'nin gelir ve giderlerinin incelenmesi;
- b. Harcamaların uygun kalemlere yapılıp yapılmadığının incelenmesi;
- c. Gelirlerin yasal kaynaklardan olup olmadığı ile tam ve zamanında kayıtlarının yapılıp yapılmadığı;
- d. Baro hesaplarında herhangi bir uyuşmazlığın var olup olmadığı.

Barolar ve TBB müfettiş ve denetçilere yardımcı olma yükümlülüğü taşımaktadır.

Bir sonraki denetim ya da inceleme, bahse konu inceleme/denetimde verilen tavsiyelerin yerine getirilip getirilmediği hususunu da içermektedir. Denetimin nihayetinde idari ve mali işlerde denetim ve teftiş sırasında tespit edilen düzensizlikler ve uygun olmayan süreçlerin yazıldığı denetim kaydı da dahil belgeler Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu'na gönderilir.

ADLİ YARDIM SAĞLAYICILARININ DENETİMİ

Avukatlık Kanunu Md. 66 uyarınca Bir baro levhasına yazılmış olan avukat, sürekli olmamak şartıyla, memleketin her yerinde avukatlık yapmaya yetkilidir. Avukatlık faaliyeti baro yetki alanı dışında sürekli biçimde devam ediyor ise avukat disiplin cezaları uyarınca cezalandırılabilir.

Görevlendirilen avukat, bu işi yapmaktan haklı bir neden ile çekinmek isterse, görevin kendisine bildirildiği tarihten itibaren on beş gün içinde, o işin tarifede belirlenen ücretini baroya ödeyerek görevden çekilebilir. Ancak Görevlendirilen avukat, bu işi yapmaktan haklı bir neden olmaksızın çekinmek isterse, görevin kendisine bildirildiği tarihten itibaren on beş gün içinde, o işin tarifede belirlenen ücretin iki katını baroya ödeme yükümlülüğü olacaktır. (TBB Adli Yardım Yönetmeliği, Md. 6d)

Görevin tamamlanması üzere, avukat, verilen adli yardım hizmetine ilişkin bir rapora ilaveten hizmetin tamamlandığını gösterir belgeleri de ekleyerek adli yardım komisyonuna ya da temsilciye iletir.

Adli yardım komisyonu görevlendirilen avukatın işini aşamaları ile inceler (Avukatlık Kanunu Md. 177; TBB Adli Yardım Yönetmeliği Md. 6f) Avukat, adli yardım komisyonunun talebi üzerine adli yardım hizmetinin ilerleyişine ilişkin bilgi ve belgeleri sağlamakla yükümlüdür.

Belirli bir adli yardım davasına ilişkin malpraktis söz konusu olduğunda, adli yardım faydalanıcısı baroya söz konusu malpraktis ya da hatalı uygulama ile ilgili şikâyet bildirebilir. Ancak şikâyetin incelenmesi faydalanıcının dilekçe kabul ücretini ödemesi ile gerçekleştirilir.

Disiplin kovuşturması, yönetim kurulu tarafından verilen bir kararla açılır. Şikâyet, ihbar veya istem konusu eylem veya davranış hakkında kovuşturma açılmasına yer olmadığına dair yönetim kurulu tarafından verilecek kararlar ilgililere ve Cumhuriyet savcısına tebliğ olunur. (Avukatlık Kanunu, Md. 141). Baro yönetim kurulunun, disiplin kovuşturmasına yer olmadığına dair kararlarına karşı, tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde şikayetçi veya Cumhuriyet savcısı tarafından Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kuruluna itiraz olunabilir. (Avukatlık Kanunu, Md. 142). Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu tarafından dosya üzerinde yapılacak inceleme sonunda şikâyet, ihbar veya istem konusu incelemeye değer mahiyette görülürse, evvelki karar kaldırılarak, disiplin kovuşturmasının açılması için dosya evvelki kararı veren baroya gönderilir. Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulunun bu kararları kesindir.

Baro Yönetim Kurulu bir disiplin kovuşturması başlattığı takdirde şikâyet Baro Disiplin Kuruluna sevk edilir. Disiplin kurulunun görevi, baro yönetim kurulunun disiplin kovuşturması açılmasına dair kararı üzerine avukatlar hakkında disiplin kovuşturması yaparak disiplinle ilgili kararları ve cezaları vermek ve kanunla verilen diğer yetkileri kullanmaktır (Avukatlık Kanunu, Md. 107). Duruşma gizli yapılır. Disiplin Kurulu, kararın alındığı tarihten itibaren en geç 1 yıl içinde olmak üzere en kısa zamanda incelemeyi sonlandırmakla yükümlüdür.

Disiplin kurulu, avukat sayısı iki yüz elliye kadar olan barolarda 3, iki yüz elliden fazla olan barolarda 5 üyeden kurulur. Her baroda disiplin kuruluna üç de yedek üye seçilir. (Avukatlık Kanunu, Md. 103). Kurul üyeleri meslekte en az beş yıllık tecrübesi olan avukatlar arasından seçilir. Beş yıllık mesleki tecrübe şartı üye sayısı yüzün altında olan barolarda aranmaz. Kurul üyeleri gizli oy ile seçilir. Disiplin Kurulu üyeleri beş yıllık süre için seçilir (Md.105).

Avukatlık Kanunu Md.134 uyarınca avukatlık onuruna, düzen ve gelenekleri ile meslek kurallarına uymayan eylem ve davranışlarda bulunanlarla, meslekî çalışmada görevlerini yapmayan veya görevinin gerektirdiği dürüstlüğe uygun şekilde davranmayanlar hakkında bu Kanunda yazılı disiplin cezaları uygulanır. Disiplin cezaları şunlardır (Avukatlık Kanunu Md. 135):

- a. Uyarma; avukatın mesleğinin icrasında daha dikkatli davranması gerektiğinin kendisine bildirilmesidir.
- b. Kınama; meslekinde ve davranışında kusurlu sayıldığıının avukata bildirilmesidir.
- c. On bin liradan yüz elli bin liraya kadar para cezası.
- d. İşten çıkarma, avukatın veya avukatlık ortaklığının üç aydan az ve üç yıldan fazla olmamak üzere meslekî faaliyetlerinin yasaklanmasıdır.
- e. Meslekten çıkarma; avukatlık ruhsatnamesinin geri alınarak avukatın adının baro levhasından silinmesi ve avukatlık unvanının kaldırılmasıdır.

Baro yönetim kurulunun, disiplin kovuşturmasına yer olmadığına dair kararlarına karşı, tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde şikâyetçi veya Cumhuriyet savcısı tarafından Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kuruluna itiraz olunabilir.

Birlik Disiplin Kurulu, Birlik Genel Kurulu tarafından kendi üyeleri arasından gizli oyla seçilen yedi üyeden kurulur. Ayrıca yedi yedek üye seçilir. (Avukatlık Kanunu, Md. 129). Birlik Disiplin Kurulu üyeleri dört yıl için seçilirler (Avukatlık Kanunu, Md. 130).

Birlik disiplin kurulu, disiplin davalarını dosya üzerinde inceler. Ancak, işten veya meslekten çıkarma cezasına yahut işten yasaklanmaya dair kararların incelenmesi sırasında, ilgili avukatın isteği üzerine veya kendiliğinden duruşma yapılmasına karar verebilir. (Avukatlık Kanunu, Md. 157)

Birlik disiplin kurulu, inceleme konusu kararın onanmasına veya kovuşturmanın derinleştirilmesi için kararın bozularak dosyanın ilgili baroya gönderilmesine karar verebileceği gibi, yeniden incelemeyi gerektirmeyen hallerde, uygun görmediği kararı kaldırarak işin esası hakkında karar verebilir veya verilmiş olan kararı düzelterek onaylayabilir (Avukatlık Kanunu, Md. 157)

Birlik Disiplin Kurulunun, itiraz üzerine verdiği kararlar Adalet Bakanlığına ulaştığı tarihten itibaren iki ay içinde Bakanlıkça karar verilmediği veya karar onaylandığı takdirde kesinleşir. Ancak Adalet Bakanlığı uygun bulmadığı kararları bir daha görüşülmek üzere, gösterdiği gerekçesiyle birlikte Türkiye Barolar Birliğine geri gönderir. Geri gönderilen bu kararlar, Türkiye Barolar Birliği Disiplin Kurulunca üçte iki çoğunlukla aynen kabul edildiği takdirde onaylanmış, aksi halde onaylanmamış sayılır; sonuç Türkiye Barolar Birliği tarafından Adalet Bakanlığına bildirilir. Şu kadar ki, uyarma, kınama ve para cezasına ilişkin kararlar kesin olup, Bakanlığın onayına tâbi değildir. (Avukatlık Kanunu, Md. 157)

TBB Disiplin Kurulu'nun kararı İdare Mahkemesinde temyiz edilebilir. İdare Mahkemesinin kararı Bölge İdare Mahkemesinde ve Bölge İdare Mahkemesinin kararı da Danıştay'da temyiz edilebilir.

HUKUK YARGILAMASINDA MAHKEMECE TAHSİS EDİLEN ADLİ YARDIM

Mahkemenin adli yardım başvurusuna ret kararına itiraz edilebilir. Ret kararı incelemesi sonrası verilen karar nihaidir.

Adli yardımın uygun olmayan bir şekilde sağlanması durumunda, adli yardım faydalanıcısı baroya avukatın malpraktisi ya da hatalı davranışı üzere tıpkı özel müvekkillerde öngörüldüğü gibi baroya şikâyet edebilir.

CEZA YARGILAMALARINDA SAVCI YA DA MAHKEMENİN TALEBİ ÜZERE TAHSİS EDİLEN ADLİ YARDIM

Tüm ceza davalarında şüpheli ya da sanık şahsın talebi üzerine ya da talebi aranmaksızın (şahıs kırılğan gruplardan birine aitse) şüpheli ya da sanık için avukat görevlendirmesi yapılmaktadır.

Adli yardım avukatlarının genel uygulama standartları, avukatlara etkili, etkin ve ekonomik şekilde yüksek kalitede adli yardım hizmeti sunmak üzere ilkeler ve prosedürler oluşturmalıdır. Pek çok avukat için uygulama standartları hali hazırdaki uygulamalarını yansıtmaktadır.

BECERİLER VE EĞİTİM

Adli yardım hizmeti etkin, kapsamlı, sürdürülebilir ve güvenilir olmalıdır. Buradan hareketle, adli yardım hizmeti kalitesinde artış için en önemli faktörlerden biri ilgili paydaşların eğitimidir. Avrupa Konseyi 25 Ekim 2000 tarihli tavsiyesi Rec(2000)21 ile avukatların mes-

leklerini icralarında özgürlük konusunda Şu vurgu yapılmıştır “*Sürekli eğitim programları içeren hukuk eğitimi hukuk becerilerini güçlendirmeyi hedeflemeli, etik ve insan hakları konusunda farkındalığı artırmalı ve avukatları müvekkillerine saygı duyacak, koruyacak, onların haklarını ve çıkarlarını gözetecek ve aynı zamanda adaletin uygun dağıtılmasını destekleyecek şekilde eğitmeyi hedeflemelidir.*” (İlke II Paragraf 3). Bu sebeple, adli yardım hizmeti sağlayan avukatların kendilerinden beklenen yeterlilik ve beceri alanlarında sürekli eğitim alması elzemdir ve kendilerinden beklenen Şu Şekilde listelenebilir:

A. Temel ve Pratik Bilgi

- Hukuk sisteminde, özellikle de adli yardım dahilinde yer alan ilkeler ve değerler bilgisi
- Ulusal hukuk sistemi, anayasal çerçeve ve temel haklar bilgisi
- Muhakeme kanunları ve alternatif uyuŐmazlık çözümleri (arabuluculuk gibi) bilgisi
- Tercihen çalıştıkları hukuk alanında yetkin kalabilme ve güncel bilgiyi takip edebilme becerisi
- Usul belgesi hazırlama teknikleri bilgisi
- Bir hukuk davası ile ilgili öğretisel ve hukuki kriterler hakkında araştırma becerisi
- Hukuk bilgisini yeni bir dava üzerinde uygulayabilme ve davanın haklılığına ilişkin eleŐtirel değerlendirme yapabilme becerisi
- Analitik kapasite: Farklı bakıŐ açılarından karmaŐık problemlere uygun Şekilde bakabilme becerisi

- Tamamlayıcı uygulama alanların yanı sıra, muhasebecilik kanunu, vergi hukuku, sosyal hukuk ve sigorta hukuku alan bilgisi
- Avukatların işlerinin etkililiğini artırmaya yönelik becerilerin nasıl geliştirileceğine dair bilgi
- Bir çalışma çizelgesi hazırlama ve şahsi işler ve mesleki iş ağı etkileşimleri için önceliklendirme yapabilme becerisi
- Yabancı dillerde iletişim kurabilme becerisi
- IT araçlarını yönetme becerisi

B. Adli Yardım Faydalanıcısı Odaklı Beceriler

- Faydalanıcı ihtiyaçlarını, şartlarını ve çıkarlarını karşı tarafın iddialarını ve diğer tüm ilgili faktörleri hesaba katarak değerlendirebilme becerisi
- Faydalanıcı ile empati. Faydalanıcının ihtiyaçlarını ve beklentilerini anlama noktasında esneklik
- Faydalanıcının talebini etkin bir şekilde dinleme ve ana konuları analiz etme becerisi
- Faydalanıcının çıkarına bağımsız bir görüş oluşturma ve tarafsız tavsiye verme becerisi
- Alternatif çözümler arasında açık ve sağlam tavsiyeler verme becerisi
- Faydalanıcının çıkarına savunma için strateji oluşturma becerisi
- Kararların uzun vadeli sonuçlarını öngörebilme becerisi
- Kırılgan gruplar ile çalışabilme becerisi

C. İletişim Becerileri

- Faydalanıcı ile iletişim kanallarında uzmanlaşma becerisi
- Görüşmeler düzenleme ve toplantı yönetme becerisi
- Bilgiyi hem faydalanıcıya hem de faydalanıcı adına düzgün ve anlaşılabilir bir şekilde iletme becerisi
- Hem yazılı hem sözlü olarak etkin biçimde tutarlı argümanlar sunarak iletişim kurma becerisi
- Mahkeme huzurunda itiraz etme becerisi
- Müzakere teknikleri bilgisi
- Arabuluculuk teknikleri bilgisi

D. Davranışsal Beceriler: Deontoloji ve Mesleki Durum

- Adli yardım kapsamında, bağımsızlık, mesleki gizlilik ve faydalanıcıların çıkarlarını temsil dahil olmak üzere mesleki ve etik kuralları yerine getirmek.
- Adli yardım hizmetinin hak ve görevleri ile birlikte hukuk mesleğinin sosyal işlev ve rollerini uygulamak.
- Avukatın, faydalanıcılar, meslektaşlar, üçüncü taraf ya da karşı taraflar, mahkeme, diğer kamu mercileri ve özellikle de baro ile davranışsal kurallar ve mesleki görevler bağlamında uyum içinde olması

- Çıkar çatışmalarının tespitine ve çözümleri için yasal kaynaklara başvuru bilgisi
- Faydalanıcılar, meslektaşlar ve üçüncü taraflar ile şahsi ilişkiler kurup koruyabilme becerisi
- Tek başına ya da ekip içerisinde çalışabilme becerisi
- Yardım görevi ve mahkeme huzurunda temsil sırasında hak ve görevlere uygun davranmakla birlikte faydalanıcının kaynaklarının da aynı zamanda idaresi
- Adli yardım avukat ücretlerine uygulanan standartlara ilişkin bilgi
- Baro tarafından sağlanan adli yardım hizmeti ve organizasyonuna dair bilgi
- Disipliner çerçeve ve mesleki sorumluluk düzenlemelerine ilişkin bilgi
- Faydalanıcının danışmanlık ya da temsil talebi durumuna ilişkin kişinin kendi yetkinliğini sorgulayabilme becerisi
- Profesyonel ve bütüncül bir şekilde davranabilme becerisi

Bu amaçla, avukatlara verilecek eğitimlerin çerçevesi Türkiye Barolar Birliği tarafından hazırlanmalı ve eğitimler barolar tarafından ceza ve hukuk yargılaması ile idari yargılamada adli yardım hizmeti sunan avukatlara düzenli bir şekilde hizmetiçi eğitim şeklinde verilmelidir. Buna ek olarak ise sıkça çalışılan alanlar ve mesleki tecrübelerle göre ve aynı zamanda kırılgan grupların özel ihtiyaçları gözetilerek ayrı eğitim programları da hazırlanmalıdır.

Özellikle, cinsiyet temelli şiddet mağduru kadınların savunmasına atanan avukatlar, eğitimlerin ötesine geçen hukuk dışı becerilerini de kullanmalıdır ve bu beceriler aynı zamanda doğru savunmayı başarılı bir şekilde gerçekleştirmek için de gereklidir. Cinsiyetçi şiddet mağdurlarının savunmasında durumun özel kırılganlığı ve böylesi bir şiddetin sebep olduğu psikolojik hasarlar gereği ile belirli dinleme ve iletişim becerileri gerektirmektedir.

- Aktif dinleme
- İkincil mağduriyete yol açmama
- Mağdura yargılayıcı yaklaşmama
- Verilecek karara mağdurun katılımını sağlamanın önemi
- Kapsamlı rehberlik
- Velayet ve çocukların bakımına ilişkin kararlar hakkında bilgi

MESLEKİ UYGULAMANIN GENEL ALANLARI

ÖZEL LİSTELER

Avukatlık Kanunu'na göre avukatlık mesleğinde alan ihtisaslaşması yasaklanmıştır. Bununla birlikte, ortada adli yardım uzmanlarını deneyimleri ve sıklıkla çalıştıkları alanlara göre görevlendirme ihtiyacı vardır.

CCBE adli yardım tavsiyeleri şu şekildedir: “*Cezai konularda, şüpheli- lere yardım etmek amacıyla ve belli duruşmalarda (ciddi suçlar, jüri kararları, hızlandırılmış prosedürler vb.) özel dikkat gösterilmelidir. Benzer şekilde, uygun mevzuat ile, cinsiyete dayalı şiddet mağdurları, azınlıklar, daha yaşlı kimseler, göçmenler ve engelliler gibi en kırılgan gruplara –ön tavsiye dahil olmak üzere- özel muamele gösterilmelidir.*” (Tavsiye 3).

Adli yardım sistemi engelli bireyler, yaşlı bireyler, şiddet mağduru kadınlar, yoksul mahkumlar, sığınmacılar, mülteciler ve kırsal kesimde yaşayan bireyler için kolay erişilebilir olmalıdır.

EK

İşbu katalog, hazırlık aşamasında mevcut bulunan mevzuat dikkate alınarak hazırlanmıştır. Ancak AB Eşleştirme Projesi “Türkiye’de Adli Yardım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi” bağlamında hazırlanıp onaylanan stratejik plan ve eylem planı 2018-2021 yıllarını içeren süreçte uygulamaya geçtiğinde adli yardım sisteminde derin etkileri olacak hedefler içermektedir. Bu öngörülen değişiklikler şu şekilde sıralanabilir:

ALAN	MEVCUT DURUM	ÖNGÖRÜLEN REFORMLAR
Adli Yardımın Kapsamı	Arabuluculuk ve yargılama öncesi danışmanlık hizmetleri dahil değildir.	Arabuluculuk ve yargılama öncesi danışmanlık hizmetlerinin dahil edilmesi
	Vekaletname, ücreti faydalanıcı tarafından ödenmek durumunda olan bir zorunlu gerekliliktir.	Adli yardım faydalanıcısı ve avukatı arasında vekaletname düzenleme gerekliliğinin kaldırılması
	Baro tarafından adli yardım avukatı atanması, yargılama giderlerinden muafiyeti beraberinde getirmemektedir.	Baro adli yardım tahsis kararının yargılama giderlerinden muafiyeti de kapsamı
Adli yardım tahsis kriterleri	Hukuk yargılamasında finansal durum testi dosya özelinde yapılmaktadır. Yeknesak bir uygulama yoktur.	Adli yardım başvurusunun finansal durumunun değerlendirilmesinde objektif finansal kriterlerin kullanılması
	Adli yardım ofislerinin, başvurusunun ekonomik durumunu değerlendirebilmek üzere online bilgilere erişimi yoktur	İşlemleri kolaylaştırmak ve finansal durum analizini yapabilmek adına baro adli yardım ofislerinin UYAP'a entegrasyonu
Adli yardım avukatı olma gereklilikleri	Ülke çapında yeknesak bir uygulama yoktur. Genel olarak baroya bağlı bir avukat olmanın ötesinde bir gereklilik aranmamaktadır.	Adli yardım avukatı olmak için hizmet öncesi zorunlu eğitim geliştirilmesi

ALAN	MEVCUT DURUM	ÖNGÖRÜLEN REFORMLAR
Adli yardım avukatının görevlendirilmesi	Herhangi bir yeknesak uygulama ya da prosedür bulunmamaktadır.	Bir yeknesak başvuru formu tasarlanması ve adli yardım hizmetini tahsisini online araçlar ile de gerçekleştirme
	Avukatların çalışma deneyimleri temelli özel bir liste bulunmamaktadır.	Adli yardım avukatının avukatın deneyimi ve sıklıkla çalıştığı alanların dikkate alınarak görevlendirilmesinin benimsenmesi
Sistemin gözlem ve denetimi	Adli yardım hizmetini gözleme ve denetleme anlamında herhangi bir merkezi kurumsal yapı söz konusu değildir	Bakanlık bünyesinde, Adalet Bakanlığı'nın görev ve yetki alanlarına giren konularda adli yardım çalışması yürütmek üzere merkezi birim kurulması TBB Adli Yardım Üst Kurulu kurulması ile CMK ve adli yardım hizmetlerinin daha bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilip sorunların tespit edilmesi ve çözümler getirilmesi
Kırılgan Gruplar	Ülke çapında uygulanan özel bir kural söz konusu değildir.	Kırılgan gruplar için daha kolay ve hızlı adli yardım hizmeti sağlanması ve uygulamaların TBB tarafından homojenize edilmesi

“Bu doküman Avrupa Birliği finansal yardımıyla oluşturulmuştur.”

“Bu yayının içeriğinden sadece Yüklenici/Yazar adı/Uygulayıcı Birim sorumlu olup hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”